

สินเชื่อการเกษตรในประเทศไทย Agricultural Credit in Thailand

พันธุ์ม ดิษยมณฑล¹ วิรัช อารมย์ดี² มิดลาร์ด เอฟ ลอง³ และโสภณ ทองปาน
คณะเศรษฐศาสตร์ และ บริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปัญหาสินเชื่อของกสิกรไทยได้ยอมรับกันมาช้านานแล้ว และปัญหานี้เองทำให้มีปัญหาค้างคามมา ซึ่งเราจะไม่สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ ถ้าไม่ปรับปรุงแก้ไขปัญหาด้านสินเชื่อก่อน บางคนถึงกับเชื่อว่าเราจะไม่สามารถแก้ไขปรับปรุงสภาพต่างๆของกสิกรไทยในปัจจุบันได้เลย ถ้าหากว่าไม่พิจารณาดังปัญหาด้านสินเชื่อ และมีความเห็นว่าเป็นปัญหาการเพิ่มผลิต ปรับปรุงวิธีการผลิต คุณภาพสินค้า ราคาสินค้าที่กสิกรได้รับ ความมั่นคงของกสิกร การศึกษา ฯลฯ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ล้วนเนื่องมาจากปัญหาเรื่อง “ไม่มีเงิน” ของกสิกรทั้งสิ้น ปัญหาดังกล่าวไม่ได้รับความเอาใจใส่เท่าที่ควรในอดีต ต่อมาในระยะหลังเมื่อมีแผนพัฒนาการเศรษฐกิจขึ้น ก็ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนถึงการจัดตั้งระบบสินเชื่อการเกษตร ซึ่งนับว่าเป็นความดำริอย่างถูกต้องและจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาการเกษตร

อย่างไรก็ตามความช่วยเหลือ แนวทางการปรับปรุง ตลอดจนนโยบายต่างๆ จะมีส่วนถูกต้องและจะประสบความสำเร็จได้มากยิ่งขึ้น ถ้าได้ทราบถึงสภาพทั่วไปของการสินเชื่อในปัจจุบันเสียก่อน จะทำให้ทราบถึงความต้องการสินเชื่อของกสิกร แหล่งสินเชื่อ หลักประกันเงินทุน และอื่น ๆ รวมทั้งอัตราดอกเบี้ย เรื่องต่างๆ เหล่านี้ จะทำให้เรามองเห็นสภาพการต่างๆ ของการสินเชื่อได้เป็นอย่างดี ทำให้สะดวกในการพิจารณาค้นหาต่อไปในอนาคต ตัวเลขและข้อมูลต่างๆ ที่จะกล่าวถึงการสินเชื่อต่อไปนี้จะรวบรวมมาจาก Agricultural Credit in Thailand: Theory, Data, Policy (preliminary version), October 1963 ซึ่งเป็นรายงานผลการวิจัยของศาสตราจารย์พันธุ์ม ดิษยมณฑล นายวิรัช อารมย์ดี และ ดร. มิดลาร์ด เอฟ ลอง โดยทำการสำรวจใน พ.ศ. 2505-2506 จากการสอบถามกสิกร 742 คน ใน 40 จังหวัด เป็นกสิกรจากจังหวัดในภาคกลาง 323 คน 137 คนจากภาคใต้ จากภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือภาคละ 134 คน 148 คน ตามลำดับ

1 ศาสตราจารย์ คณะบดีคณะ เศรษฐศาสตร์ และบริหาร
ธุรกิจ
2 หัวหน้าแผนกบริหารธุรกิจ และ บัญชี
3 อาจารย์พิเศษจากมหาวิทยาลัยแวนเดอร์บิลท์

จำนวนหนี้สินและวัตถุประสงค์ในการกู้

จากสถิติการสำรวจทั้งหมด 724 คน กู้เงิน 506 คน หรือประมาณ 68 เปอร์เซ็นต์ มีหนี้สินในระหว่างการสำรวจ เฉลี่ยหนี้สินของเกษตรกรที่มีหนี้ประมาณครอบครัวละ 5,462 บาท หรือถ้าคิดจากจำนวนครอบครัวที่สำรวจทั้งหมด มีหนี้สินประมาณครอบครัวละ 3,723 บาท ถ้าพิจารณาเป็นรายภาคจะเห็นว่าครอบครัวในภาคกลางมีหนี้สินมากที่สุดประมาณครอบครัวละ 6,997 บาท แต่เกษตรกรในภาคใต้ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉลี่ยมีหนี้สินประมาณ 1,447 บาท 1,269 และ 1,370 บาทตามลำดับ

วัตถุประสงค์ในการกู้เงินนั้นอาจพิจารณาแยกเป็นเงินกู้ระยะสั้น (ระยะการใช้คืนน้อยกว่า 1 ปี) และเงินกู้ระยะยาว (ระยะการใช้คืนมากกว่า 1 ปี) สำหรับวัตถุประสงค์ในการกู้เงินระยะสั้น เกษตรกรกู้เงินมาเพื่อใช้จ่ายใช้สอยสำหรับการครองชีพประจำวันมากที่สุด เงินที่ใช้เพื่อการนี้มีประมาณ 26 เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนเงินกู้ทั้งหมด รองลงไปก็คือใช้จ่ายในการผลิต ค่าจ้าง ค่าเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ซึ่งมีประมาณ 19 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่กู้มาเพื่อซื้อสัตว์พาหนะและเครื่องมือในการผลิต ซื้อที่ดิน บ้านและใช้จ่าย

ในพิธีกรรมมีเพียงประมาณ 8.7 และ 4 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ แต่ถ้าจะพิจารณาแยกตามภาคจะเห็นถึงความแตกต่างของการใช้เงินกู้ได้อย่างชัดเจน คือ ขณะที่เกษตรกรในภาคกลางและภาคใต้ใช้เงินกู้ระยะสั้นส่วนใหญ่เพื่อใช้จ่ายในการครองชีพ เกษตรกรในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลับใช้จ่ายในการผลิต และซื้อที่ดินและบ้านมากที่สุดตามลำดับ

วัตถุประสงค์ส่วนใหญ่ของการกู้เงินระยะยาวก็เพื่อซื้อบ้าน ที่ดิน เงินกู้ใช้เพื่อก่อสร้างประมาณ 22 เปอร์เซ็นต์ รองลงมาก็เพื่อใช้จ่ายในการผลิต ซื้อเครื่องมือในการผลิต และกู้เพื่อใช้หนี้เงินกู้ตามลำดับ ลักษณะการใช้เงินกู้ในแต่ละภาคก็แตกต่างกัน ขณะที่ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้เงินกู้ระยะยาวส่วนใหญ่เพื่อซื้อที่ดิน บ้านและสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ แต่เกษตรกรในภาคเหนือ ใช้เพื่อซื้อสัตว์พาหนะและเครื่องใช้ในการเกษตร แต่ภาคกลางเงินกู้ส่วนใหญ่ทั้งระยะสั้นและระยะยาวใช้เพื่อค่าใช้จ่ายในการผลิตลักษณะการใช้เงินกู้ดังกล่าวของภาคต่างๆ ย่อมทำให้ทราบถึงความเดือดร้อนและการใช้เงินทุนว่าใช้เพื่อประโยชน์นอกเลยมากน้อยแค่ไหน

การกู้เงินและระยะการกู้

เงินกู้ในที่นี่หมายถึงทั้งที่เป็นเงินและสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภค จากจำนวนหนี้สินทั้งหมดปรากฏว่า 71 เปอร์เซ็นต์เป็นเงินสด ส่วนอีก

29 เปอร์เซ็นต์นั้น ปรากฏว่าเป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ซึ่งแยกเป็นสิ่งของเครื่องใช้ประจำวัน เช่น ตะบัน น้ำปลา ฯลฯ และเครื่องใช้ที่ต้องซื้อเป็นครั้งคราว เช่น เสื้อผ้า ข้าวสาร ฯลฯ

ระยะเวลาที่กสิกรกู้เงินปรากฏว่ามีอยู่เพียงช่วงหนึ่ง หรือระยะหนึ่งๆ ที่กสิกรเดือดร้อนเงิน และกู้เงินมากที่สุด ดังนั้นถ้าแบ่งระยะเวลาในปีหนึ่งๆ ออกเป็น 4 ระยะ คือ กุมภาพันธ์—เมษายน พฤษภาคม—กรกฎาคม สิงหาคม—ตุลาคม และระยะพฤศจิกายน—มกราคม ซึ่งระยะดังกล่าวพยายามแบ่งให้เข้ากับฤดูกาลทำนา จะเห็นว่าการกู้ยืม (ทั้งเงินสดและสิ่งของ) ในระยะข้างต้นนั้นมีไม่เท่ากัน การกู้ยืมในระยะถึงหาคม—ตุลาคมมีมากที่สุด คือประมาณ 37 เปอร์เซ็นต์ ระยะเดือนพฤศจิกายน—มกราคม มีเพียง 26 เปอร์เซ็นต์ ส่วนระยะกุมภาพันธ์—เมษายน และพฤษภาคม—กรกฎาคม มีเพียง 17 และ 20 เปอร์เซ็นต์ เท่านั้น แต่ถ้าแยกพิจารณาเป็นการกู้ยืมเงินและสิ่งของ จะเห็นว่าในระยะที่ 3 และ 4 มีเปอร์เซ็นต์ การกู้ยืมใกล้เคียงกัน คือประมาณ 26—27 เปอร์เซ็นต์ แต่การกู้ยืมเป็นสิ่งของนั้นปรากฏว่าระยะที่ 4 มีการกู้ยืมมากที่สุด คือประมาณ 59 เปอร์เซ็นต์ ขณะที่ระยะที่ 1 ต้อง และหนึ่ง มีการกู้ยืมเพียง 23, 12 และ 7 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ ดังนั้นจึง

สรุปได้ว่า กสิกรกู้เงินหรือเดือดร้อนเงินมากที่สุดในระยะเดือนถึงหาคม—ตุลาคม ซึ่งเป็นระยะก่อนการเก็บเกี่ยว

หลักประกันและระยะเวลาการชำระเงิน

หลักประกันเงินกู้ที่สำคัญ ๆ ก็มีที่ดิน กู้โดยทำสัญญา พืชผล โรงเรือน และเครื่องประดับ แต่ปรากฏว่า จากที่ดินทั้งหมดมีเพียง 24 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่ระบุว่าจะต้องใช้หลักประกันประมาณ 49 เปอร์เซ็นต์ เป็นการกู้ยืมที่ไม่ต้องมีหลักประกัน อีก 27 เปอร์เซ็นต์ไม่ได้รับคำตอบแน่ชัด จากที่ดินทั้งหมดเพียง 17 เปอร์เซ็นต์ ที่ใช้ที่ดินเป็นหลักประกัน ส่วนการใช้สิ่งของอื่น ๆ นั้นมีน้อยมากประมาณอย่างละ หนึ่งเปอร์เซ็นต์เท่านั้นเอง อย่างไรก็ตามการพิจารณาหลักประกันของเจ้าหนี้ปรากฏว่า แตกต่างกันอย่างเห็นชัดระหว่างขนาดจำนวนเงินกู้ เช่นถ้าเงินกู้น้อยกว่า 2,000 บาท มากกว่าครึ่งไม่ต้องมีหลักประกันใดๆ เลย และเงินกู้จำนวนเท่ากันนี้ ใช้ที่ดินเป็นหลักประกันเพียง 8 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น แต่ถ้าหว่าเงินกู้รายใหญ่ที่มากกว่า 5,000 บาทขึ้นไปไม่มีหลักประกันมีน้อยเพียง 16 เปอร์เซ็นต์ และปรากฏว่าเอาที่ดินเป็นหลักประกันถึง 75 เปอร์เซ็นต์ จึงเห็นได้ว่าถ้าเป็นหนี้รายเล็ก ๆ นิยมการไว้นอเหนือใจมากกว่าการเอาที่ดินหรือทรัพย์สินอื่น ๆ เป็นหลักประกัน แต่ถึงกระนั้นดังกล่าวจะเปลี่ยนตรงกันถ้าเงินกู้มีจำนวนมาก

ถ้าพิจารณาถึงระยะเวลาใช้เงินคืน เนื่องจาก
 ทรูกู้ส่วนใหญ่เป็นการกู้ก่อนฤดูทากเก็บเกี่ยว
 นั่น ส่วนใหญ่ประมาณ 45 เปอร์เซ็นต์ จึงเป็น
 หนึ่งระยะสั้น (ต่ำกว่าหกเดือน) นั่นคือกู้ก่อน
 เก็บเกี่ยว และใช้คืนเมื่อขายข้าวหลังฤดูเก็บเกี่ยว
 อีกประมาณ 25 เปอร์เซ็นต์ ดังนั้นในระยะ
 หกเดือน ถึงหนึ่งปี และอีก 10 เปอร์เซ็นต์ระยะ
 สั้นเกินกว่าหนึ่งปี ที่เหลืออีก 20 เปอร์เซ็นต์
 ไม่กำหนดเวลาไว้ตายตัว แต่ “ใช้เมื่อมีเงิน” ระยะ
 ระยะเวลาใช้เงินคืนก็เช่นเดียวกับเรื่องหลักประกันคือ
 ระยะเวลาแตกต่างกันอย่างมากระหว่างขนาดเงินกู้
 ใดๆ เช่นเงินกู้ที่น้อยกว่า 500 บาท มากกว่า
 50 เปอร์เซ็นต์ใช้คืนไม่เกินหกเดือน แต่มีเพียง
 ประมาณ หนึ่งเปอร์เซ็นต์เท่านั้นของเงินกู้ที่มาก
 กว่า 5,000 บาท ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ระยะเวลา
 ใช้คืนมักจะยาวสำหรับเงินกู้รายใหญ่และจะ
 สั้นสำหรับเงินกู้อย่างน้อยๆ แต่อย่างไรก็ตาม
 สำหรับเงินกู้ที่แสดงว่าใช้คืนเกินกว่าหนึ่งปี ไม่
 แตกต่างกันมากนักระหว่างเงินกู้ขนาดต่างๆ ที่
 เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะในทางปฏิบัติอาจกำหนด
 เงินน้อยกว่านี้ได้ แต่ยังไม่ได้ชำระจึงรวมอยู่
 ในระยะที่กำหนดไว้เกินกว่าหนึ่งปีจริงๆ

แหล่งเงินเข้าและอัตราดอกเบี้ย

แหล่งการเงินของกลีกรอาจพิจารณาเป็นสอง
 ลักษณะคือ ผู้ให้กู้เป็นเอกชน ซึ่งมีญาติ พี่น้อง
 เพื่อนบ้าน ร้านค้าในหมู่บ้าน พ่อค้ารับซื้อสินค้า

เจ้าของที่ดิน ผู้ที่ออกเงินให้กู้ และอื่นๆ ส่วนผู้
 ที่ให้กู้ซึ่งมิใช่เอกชน มีสหกรณ์หาทุน หน่วย
 ราชการต่าง ๆ และธนาคารพาณิชย์ จากแหล่ง
 ต่าง ๆ เหล่านี้ กลีกรู้เงินมากมายต่างกัน
 โดยส่วนรวมทั้งประเทศแล้ว ญาติพี่น้องเป็นแหล่ง
 เงินกู้ที่สำคัญที่สุดคือประมาณ 32 เปอร์เซ็นต์ของ
 จำนวนเงินกู้ทั้งหมด ถัดลงไปคือเพื่อนบ้าน คือ
 ประมาณ 15 เปอร์เซ็นต์ ผู้ให้กู้เงินและร้านค้า
 ในหมู่บ้านให้กู้ 12 และ 11 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ
 สำหรับพ่อค้ารับซื้อ เจ้าของที่ดินและเอกชนอื่นๆ
 ให้กู้มีเปอร์เซ็นต์ใกล้เคียงกันคือประมาณ 7-8
 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่มาจากสหกรณ์หาทุนมีเพียงห้า
 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น จากส่วนราชการอื่นๆ และ
 ธนาคารพาณิชย์รวมกันไม่ถึงหนึ่งเปอร์เซ็นต์ของ
 จำนวนเงินกู้ทั้งหมด และถ้าพิจารณาจำนวน
 หนี้สิน (มิใช่จำนวนเงิน) เปอร์เซ็นต์ดังกล่าว
 แตกต่างกันอย่างออกไปบ้าง แต่ไม่มากนัก

อย่างไรก็ดีเปอร์เซ็นต์ดังกล่าวแตกต่างกัน
 ออกไประหว่างภาคต่างๆ ถ้าพิจารณาจากจำนวน
 เงินกู้จะเห็นว่าในภาคกลางประมาณ 23 เพอร์
 เซนต์มาจากญาติแต่ไม่ถึง 43 และ 57 เปอร์เซ็นต์
 สำหรับภาคใต้และภาคเหนือตามลำดับ ภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือจากญาติถึง 58 เปอร์เซ็นต์
 จะเห็นว่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลีกรได้

เงินกู้จากญาติมากที่สุดและน้อยที่สุดในภาคกลาง
เปอร์เซ็นต์เงินกู้ที่กู้จากเพื่อนบ้านมีลักษณะไม่
แตกต่างกันมากนัก เว้นแต่ในภาคเหนือซึ่งมี
เปอร์เซ็นต์สูงกว่าภาคอื่นๆ สำหรับเงินกู้จากเอกชน
อื่นๆ ในภาคอื่นๆ นอกจากภาคกลางมีเปอร์เซ็นต์
ใกล้เคียงกัน แต่ภาคกลางก็ได้รับเงินกู้จากเอกชน
ดังกล่าวประมาณ 58 เปอร์เซ็นต์ สำหรับเงินกู้
จากสหกรณ์หาทุนนั้นมีใกล้เคียงกันในภาคเหนือ
ใต้ และตะวันออกเฉียงเหนือ คือประมาณ 11
เปอร์เซ็นต์ แต่ปรากฏว่าภาคกลางได้
เงินกู้จากสหกรณ์เพียงสองเปอร์เซ็นต์เท่านั้น

การคิดอัตราดอกเบี้ยนั้น นอกจากจะเฉลี่ย
ดอกเบี้ยต่างกันตามระยะเวลาการกู้ ขนาดของ
เงินกู้ หักประกันเงินกู้ ธรรมเนียมประเพณีใน
ท้องถิ่นต่าง ๆ แล้ววิธีการใช้คืนแล้วยังแตกต่างกัน
ออกไปตามชนิดของผู้ให้กู้อีกด้วย ดังนั้นอัตรา
ดอกเบี้ยจึงแตกต่างกันมากมิตั้งแต่ไม่คิดดอกเบี้ย
เลย จนกระทั่งถึง 120 เปอร์เซ็นต์ต่อปี โดยเฉลี่ย
แล้วอัตราดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 2.4 ต่อ
เดือนซึ่งอัตราดังกล่าวแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดระ-
หว่างผู้ให้กู้ เช่นถ้ากู้จากญาติจะเฉลี่ยดอกเบี้ยเพียง
ร้อยละ 1.8 ต่อเดือนแต่ถ้ากู้จากร้านค้าในท้องถิ่น
และเจ้าของที่ดินจะเฉลี่ยดอกเบี้ยถึงร้อยละ 3.5 ต่อ
เดือน กู้จากเพื่อนบ้านและเอกชนอื่นๆ มักจะคิด

อัตราดอกเบี้ยใกล้เคียงกัน สำหรับเงินกู้ที่กู้จาก
สหกรณ์หาทุน หน่วยราชการอื่นๆ และธนาคาร
พาณิชย์นั้น ปรากฏว่าคิดดอกเบี้ยต่ำสุด คือเพียง
ร้อยละ 1 ต่อเดือนหรือร้อยละ 12 ต่อปีเท่านั้น
และอัตราดอกเบี้ยโดยเฉลี่ยในภาคต่าง ๆ จะเห็น
ว่าภาคกลางต้องเฉลี่ยดอกเบี้ยร้อยละ 1.5, 2.2, 2.7 และ
3.3 ต่อเดือนในภาคใต้ ภาคกลางเหนือ และตะวันออก
เฉียงเหนือตามลำดับ

การใช้คืนเงินกู้

การใช้คืนเงินกู้ (ทั้งเงินต้นและสิ่งของ) รวม
ทั้งคืนเงินและดอกเบี้ย ในทางปฏิบัติก็มีอยู่ 3 วิธี
คือใช้คืนเป็นเงินสด เป็นสิ่งของ และใช้คืนในรูป
ของผลิตภัณฑ์ โดยเอาผลิตภัณฑ์ไปขายให้เจ้าหนี้
แล้วคิดหักราคาตามราคาตลาดในขณะที่ยังขาย โดย
ทั่วไปแล้วถ้าแยกพิจารณาออกเป็นการใช้คืนเงิน
ต้นและดอกเบี้ย จะเห็นว่าประมาณ 85 เปอร์เซ็นต์
ที่ใช้หนี้เงินต้นใช้เป็นเงินสดส่วนที่ใช้ผลิตภัณฑ์เพียง
6 เปอร์เซ็นต์ เท่านั้น อีก 9 เปอร์เซ็นต์ใช้แบบ
เอาผลิตภัณฑ์ไปขายแล้วหักกดบดบหนึ่กัน แต่ถ้า
พิจารณาถึงการคืนดอกเบี้ยจะเห็นว่าเปอร์เซ็นต์
ดังกล่าวมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย คือใช้
ดอกเบี้ยเป็นเงินสดเพียง 75 เปอร์เซ็นต์ แต่ใช้
คืนเป็นพืชผลถึง 15 เปอร์เซ็นต์ อีก 10 เปอร์เซ็นต์
เอาพืชผลไปขายแล้วหักหนี้ ซึ่งการใช้คืนเงิน

และดอกเบี้ยต่าง ๆ ย่อมแตกต่างกันบ้างแล้วแต่
 เจ้าหนี้ สำหรับญาติและเพื่อนบ้านนิยมรับชำระหนี้
 เป็นเงินสด แต่สำหรับเจ้าหนี้เอกชนอื่นๆ โดยเฉพาะ
 เพื่อการค้ารับซื้อสินค้าในท้องถิ่นการรับชำระหนี้
 โดยการรับซื้อพืชผลตามราคาตลาดแล้วหักหนี้สิน
 นั้นผู้กู้จะมีเปอร์เซ็นต์สูงกว่าเจ้าหนี้คนอื่นๆ นั่นคือ
 ประมาณ 25 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนหนี้ทั้งหมด
 สำหรับเจ้าของที่ดินและผู้ให้เงินกู้ เปอร์เซ็นต์
 การรับชำระหนี้ (เงินสด) เป็นเงินสดมีใกล้เคียง
 กันคือประมาณ 74 เปอร์เซ็นต์ แต่เจ้าของที่ดิน
 เหมือนจะรับซื้อพืชผลมากกว่า ส่วนสหกรณ์
 รับชำระหนี้เป็นเงินสดอย่างเดียว

ตามที่กล่าวมาแล้ว ก็พอจะทำให้ทราบได้ถึง
 สภาพของดินเชื่อในประเทศไทยเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องอัตราดอกเบี้ย หลัก
 ประกันเงินกู้ ระยะการชำระหนี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้
 กู้ควรต้องสนใจมากกำลังสนใจคิดว่าตัวเลขและข้อ

เท็จจริงต่างๆ ที่แสดงไว้คงให้ข้อคิดได้บ้างสำหรับ
 ผู้ที่มีความคิดที่จะแก้ไขปัญหาดินเชื่อ อันเป็น
 ปัญหาเรื้อรังที่ได้ถูกยกขึ้นมาถกเถียงกันเป็น
 เวลานานแล้ว และปัญหาอื่นๆ ของกสิกรไทย.

SUMMARY

A survey was undertaken in 1962-1963 to determine the current agricultural credit situation among various sections of Thai farmers, a simplified portion of which is presented, covering purposes, term, security, sources, interest rate and repayment of loan. The Central Plain farmers are by far the most active in obtaining loans, and also in much greater amount than their counterparts in the North, Northeast and South. The major purposes of loans—housing, tools, draft-animals, etc.—differ chiefly by regions. The frequency and types of loans are found to vary by periods and seasons also.